

KARAHİSAR MEVLEVİHÂNESİ'NİN SON DÖNEMDE GEÇİRMİŞ

OLDUĞU YANGINLAR

Yrd. Doç. Dr. Serdar ÖSEN

Karabük Üniversitesi

İnşası Ulu Ârif Çelebi dönemine kadar uzanan Afyonkarahisar Mevlevihânesi, Konya Mevlânâ Dergâhından sonra en önemli asitânelerden birisi olarak kabul edilmektedir. Bunda en önemli etken, Mevlevilikte Mevlânâ'dan sonra adeta ikinci pîr olarak kabul edilen Dîvane Mehmed Çelebi'nin burada medfun olmasıdır.

Mevlevilik tarihine baktığımızda mevlevihânelerde meydana gelen yangınlarla harap olan mevlevihâneler olduğunu görürüz. Buna verilecek en iyi örneklerden birisi hiç şüphesiz Yenikapı Mevlevihânesi'nin geçirmiş olduğu yangınlardır. Karahisar Mevlevihânesi'de yangınlardan büyük zarar gören mevlevihânelere verilebilecek bir başka örnektir. Mevlevihâne XIX. yüzyılın sonu ve XX. yüzyılın başlarında üç önemli yangın meydana gelmiştir. Meydana gelen bu yangınlar sonrasında dergâhın yeniden tamir ettirilmesi ekonomik açıdan oldukça zor olmuştur.

Bu çalışmada Karahisar Mevlevihânesi'nin maruz kaldığı yangınlar ve o dönemde şeyhleri olan Ahmet Kemaleddin Çelebi ve Ahmet Raşit Çelebi'nin dergâhın tamir edilmesi hususunda gösterdikleri gayretleri üzerinde durulacaktır. Ayrıca kaynaklarda belirtilmeyen ancak arşiv belgelerinde ifade edilen 1914 tarihli son yangına dikkat çekilecektir.

Anahtar kelimeler: Karahisar Mevlevihânesi, Mevlevilik, Yangın, Ahmed Kemaleddin Çelebi

KARAHİSAR MEVLEVİHÂNESİ AND FIRES IN RECENT YEARS

Asst. Prof. Dr. Serdar ÖSEN

Karabük University

Afyonkarahisar Mevlevihanesi, its construction dates back to the time of Ulu Arif Çelebi, has been regarded as one of the most important asitânes which comes after Konya

Mevlânâ Lodge since Divane Mehmed Çelebi who was the second in importance after Mevlana was buried there.

When look at the history of Mevlevî order, we see many destroyed mevlevîhanes because of fires. Whithout any doubt Yenikapı Mevlevîhanesi fire is the one of the best examples of these mevlevîhane fires. As it was in Yenikapı Mevlevîhanesi, Karahisar Mevlevîhanesi is another good example of these fires. In this mevlevîhane two serious fires occurred in the late 19th century and in the beginnings of 20th century. After these fires, it was very difficult economically for the lodge to be restored.

In this study the fires to which Karahisar Mevlevîhanesi was subject and efforts of Ahmet Kemaleddin Çelebi and Ahmet Raşit Çelebi, sheiks of the lodge at that time, on the reconstruction of the lodge will be focused. The last fire in 1914 which is unspecified in the sources but mentioned in the archival documents will be touched on.

Key Words: Karahisar Mevlevîhanesi, Mevlevî order, Fire, Ahmed Kemaleddin Çelebi

GİRİŞ

Mevlânâ'dan sonra adeta ikinci pîr olarak kabul edilen Sultan Divânî Mehmed Çelebi'den dolayı Mevlevîler tarafından Konya Mevlânâ Dergâhı'ndan sonra en önemli Mevlevî Asitânesi olarak kabul edilen¹ Karahisar Mevlevîhânesi'nin ne zaman ve kim tarafından yaptırıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Ulu Ârif Çelebi Batı Anadolu'daki gezileri esnasında Afyon'a da gelmiş ve Sahibataoğlu Ahmet Bey'in misafiri olmuştur². Çelebi'nin olağanüstü hal ve hareketlerinden etkilenen Ahmet Bey, ona mürit olmuş ve dergâhın geniş arazisini bağışlamıştır. Mustafa Eravcı, Ulu Ârif Çelebi ile Ahmet Bey arasındaki şeyhlik-müritlek ilişkisi ile Tezkire-i Şu'ara-yı Mevleviyye'deki "*Karahisar'da vaki Hazret-i Sultan Veled ve Ulu Ârif Çelebi kuddise sirruhaya mensub olan çilehane-i şerife teşrif*" kaydı ve Afyon'daki Ulu cami gibi külliyelerin Ahmet Bey tarafından yaptırıldığına dair bilgilerden yola çıkarak Afyon'da ilk Mevlevî tekkesinin Sahibataoğlu Ahmet Bey tarafından inşa edilmiş olabileceğini belirtir³. Dergâhın ilk inşası sonrasında Germiyanogulları döneminde de ihtiyaca binaen ilaveler yapılmış olması ihtimal dahilindedir. Yine dergâhın ihtiyaçları için Germiyanoğlu Yakup Bey tarafından vakıflar tahsis edilmiştir.

¹ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983, s. 360.

² Ahmed Eflâkî, *Âriflerin Menkabeleri*, Çev. Tahsin Yazıcı, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2006, s. 651.

³ H. Mustafa Eravcı, "Afyonkarahisar Mevlevîhânesi", *Sultan Dîvânî ve Afyonkarahisar'da Mevlevîlik*, Afyon 2002, s. 205.

Yıldırım Bayezid zamanında da 1392 yılında Yakub Bey'in kaybolan 1316 tarihli vakfiyesinin yenilenmesi emredilmiştir⁴.

Karahisar Mevlevîhânesi'nin Geçirmiş Olduğu Yangınlar

Karahisar Mevlevîhânesi ahşap olarak inşa edildiği için çeşitli zamanlarda meydana gelen yangınlarda oldukça zarar görmüş ve yeniden tamir ve inşası yoluna gidilmiştir. Mevlevîhânedeki bilinen ilk yangın 1519 yıllarında gerçekleşmiştir. Bu yangında zarar gören semahâne ve mescid Mehmet Paşa'nın oğlu Ahmet Paşa tarafından yeniden tamir ettirilmiştir⁵. Bu yangın sonrasında kaynaklarda geçen diğer bir büyük yangın ise Destfâna Gevher Hatun zamanında (H. 1000-1591) gerçekleşmiştir. Bu yangın sonrasında dergâh kendi bütçesi ile tamir ettirilmiştir⁶. Karahisar Mevlevîhânesi, bir başka kadın şeyh vekili olan Güneş Hatun zamanında da yangına maruz kalmış ve yanan dergâhın yeniden tamir edilmesi kardeşi Mevlevî olan Kara Mustafa Paşa'nın (ö.1683) gayretleri sonucu gerçekleştirilmiştir⁷.

Karahisar Mevlevîhânesi tarihine baktığımızda, özellikle XIX. yüzyıl sonu ve XX. yüzyıl başlarında gerçekleşen yangınların mevlevîhânenin üzerine bir karabulut gibi çöktüğünü görürüz. XIX. yüzyılda mevlevîhânedeki gerçekleşen en önemli yangın 1294/1877⁸ tarihinde gerçekleşmiştir. Bu yangın neticesinde Sultan Dîvânî Dergâhı, cami-i şerif, hücreler ve diğer müstemilatı da yanarak harap olmuştur. Bu yangın sonrasında dergâhın yeniden tamiri için bütçesinin yetersiz olduğu ve hazineden para aktarılması istenmişse de olumlu cevap alınamamıştır⁹. Bu durum üzerine şeyh Ahmet Kemaleddin Efendi dergâhın bu vaziyette harap bir halde kalamayacağından hareketle dergâh vakfının kısıtlı bütçesi ve bizzat kendisi borçlanarak mümkün mertebe tamirâtı gerçekleştirmiştir. Ancak bu tamirat sırasında ve sonrasında şeyh Ahmet Kemaleddin Efendi oldukça sıkıntı çekmiştir. Bursa valisi Mahmut Celaleddin Bey'in 17 Za 1308/ 24 Haziran 1891 tarihinde Mabeyne gönderdiği tahrîratta bu husus ifade edilmiştir. Buna göre; Ahmet Kemaleddin Çelebi 1294/1877-78 senesinde yanmış

⁴ Yusuf Ilgar, "Afyonkarahisar Mevlevîhânesi", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, sy. 2, Mayıs 1996, s. 108.

⁵ Ş. Bârihüdâ Tanrıkorur, *Türkiye Mevlevîhanelerinin Mimari Özellikleri*, Basılmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2000. s. 453.

⁶ Eravcı, "Afyonkarahisar Mevlevîhânesi", s. 207.

⁷ Eravcı, "Afyonkarahisar Mevlevîhânesi", s. 207., Bârihüdâ Tanrıkorur bu tamiratın da dergâhın kendi imkanları ile gerçekleştirildiğini ifade etmektedir. Bkz. Tanrıkorur *Türkiye Mevlevîhanelerinin Mimari Özellikleri*, s. 453.

⁸ Arşiv belgesinde yangının 1294/ 1877-78 yılında gerçekleştiği ifade edilmekle beraber Eravcı başka bir arşiv belgesine dayanarak bu yangının 1875 yılında gerçekleştiğini belirtmektedir. Bkz. "Afyonkarahisar Mevlevîhânesi", s. 209.

⁹ Eravcı, "Afyonkarahisar Mevlevîhânesi", s. 210.

olan Karahisar Mevlevihânesi'nin imarı uğrunda borçlanmış olduğu meblağın karşılanması amacıyla 1304/ 1886-87 senesinde iltizam ettiği altı köy aşarından, buğday fiyatlarının düşmesi nedeniyle oldukça zarara uğramıştır. Ahmet Kemaleddin Çelebi'nin uğramış olduğu zarar, ödemek istediği borcu daha da artırmıştır. Ahmet Kemaleddin Dede, faiziyle birlikte gerek bu aşar bedelinden gerekse kefillikten dolayı mal sandığına 110.900 kuruş borçlanmıştır. Bu borcuna karşılık haciz altında müzayede edilen 77.000 kuruşluk emlak ve arazisine dahi alıcı çıkmadığından bunların borcuna karşılık hazineye geçmesini istemiştir. Ancak mahallince bu borcun senelik 11.000 kuruşluk taksitlerle alınması seçeneğinin de dile getirilmesi üzerine bundan 8 ay önce bu iki yoldan birisine izin verilmesi Bursa vilayetinden Maliye Nezaretine bildirilmişse de cevabın gelmediği ifade edilmiştir¹⁰.

Mahmut Celeleddin Bey, Karahisar'da Şeyh Ahmet Kemaleddin Efendi ile görüştüğünü, şeyhin hasta ve gözünün de kör olması sebebiyle oldukça sıkıntı çekmekte olduğunu, borcunun ödeme şeklinin de herhangi bir karara bağlanamamasından dolayı pek üzgün olduğunu ifade etmiştir. Vali Mahmut Celeleddin Bey, elinde bulunan neyi varsa feda etmiş, sülale-i Mevlânâ'dan bir pîrin hayatının bu döneminde böyle bir borçtan kurtulması için Maliye Nezaretine kesin emir verilmesini istemiştir. Bursa Valisinin bu isteği sonrasında, Şeyh Ahmet Kemaleddin Efendi'nin de borcunun taksitlendirilmesi isteği ile yazdığı dilekçe 27 L 1310/ 14 Mayıs 1893 tarihinde Şûra-yı Devlette okunarak görüşülmüştür. Şûra-yı Devlet tarafından alınan kararda, Şeyh Kemaleddin Çelebi'nin hazineye olan borcunun Konya mültezimleri borcu hakkında uygulanan muameleye uygun olarak münasip taksitlere bağlanarak ödenmesinin hazinenin menfaatine uygun olacağından Padişah tarafından da uygun görülürse gereğinin yapılmasının Maliye Nezaretine bildirilmesi kararlaştırılmıştır¹¹.

Sadarete gönderilen bu husus 27 L 1310/ 14 Mayıs 1893 tarihinde Padişahın onayına sunulmuşsa da¹² ne yolda karar çıktığına dair temin ettiğimiz arşiv belgelerinde herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak 02 B 1312/ 30 Aralık 1894 tarihli bir belgede Ahmet Kemaleddin Efendi'nin herhangi bir mal mülk bırakmadan vefat ettiği ve bu nedenle oğlu Sadreddin Efendi'ye Maliye Hazinesi muhtacın maaşından maaş tahsis edilmesi emredilmiştir¹³. Bu emir üzerine 1310 senesi Kanun-ı sanisinin 15'inden itibaren (27 Ocak 1895) aylık 250 kuruş maaş tahsis edilmiştir. Bu ifadeye göre Şeyh Ahmet Kemaleddin

¹⁰ BOA. Y. PRK. UM. D.N: 22, G.N: 4

¹¹ BOA. Y. A. RES. D.N: 64, G.N: 30

¹² BOA. Y. A. RES. D.N: 64, G.N: 30

¹³ BOA. İ. HUS. D.N: 33, G.N: 1312/B-11

Çelebi'nin hazineye olan borcunu ödeyemeden vefat ettiğini ve mallarının da haczedilmiş olduğunu ifade edebiliriz. Yukarıda beyan ettiğimiz üzere Sadreddin Efendi'ye maaş tahsis edildiği gibi Kemaleddin Çelebi'nin bir diğer oğlu olan Ahmet Ferruh Efendi'ye de Bursa muhtacın maaşının mahlul kalan kısmından maaş tahsisi emri verilmişse de, bütçede açık bulunmasından dolayı Ahmet Ferruh Efendi'ye ancak açık kapatıldıktan sonra maaş tahsis edilebileceği ifade edilmiştir¹⁴.

Yukarıda ifade ettiğimiz üzere her ne kadar Kemaleddin Dede kendi imkanları ile dergâhı tamir ettirmişse de, bu tamirat esnasında mahfel ve şeyh dairesi gibi yerler tamamlanamamıştır. Bunun üzerine 1302/1885 senesinde Hazine-i Hassa ve Şuruphanelerden temin edilen 30.000 kuruşla bahsedilen yerler tamir edilmiştir. Böylece dergâhta beş vakit namaz kılınmaya ve mevlevî âyini icra edilmeye başlanmıştır¹⁵.

Karahisar Mevlevîhânesi'ni harap eden bir diğer yangın da 1318/1902 yılında Afyon'da vuku bulan büyük yangındır. Bu yangın esnasında dört cami, iki hamam ve 1318 bina ile birlikte mevlevîhâne de yanmıştır. Bu yangını yazmış olduğu "*Yangın Destanı*" isimli şiirinde ayrıntılarıyla anlatan Afyon'lu şair Vehbi Çizmecioğlu, şiirinde mevlevîhânenin yanması ile ilgili olarak şunları söylemiştir;

Ağustos bin üç yüz on sekiz idi

Karahisar'da harik oldu nümayan

Bu yangın, ateşten bir deniz idi,

Kaplayıp beldeyi, eyledi umman

.....

Dergâh-ı şerife vardı dayandı

Mehmed Dîvânî'nin merkadi yandı

Ahalinin gözü kana boyandı

Yetiştî eltaf-ı hazreti Rahmân

¹⁴ BOA. DH. MKT. D.N: 349, G.N: 54

¹⁵ Eravcı, "Afyon Karahisar Mevlevîhânesi", s. 210.

Dört cami, bin üç yüz on sekiz hane

İki hamam kül oldu hep yane yane

İki dergâh-ı şerif birde dersihâne

Oldu bir gün içre hâk ile yeksân

.....

Harîk kelimesi tarihtir tamam

Bunda bir ibret var Vehbi vesselam

Bunca kâşaneler, bî-nişan bî-nam

Oldu bir gecede birader inam¹⁶

Bu yangında oldukça zarar gören mevlevihâne Şeyh Celâleddin Çelebi zamanında Sultan II. Abdülhamit tarafından 1324-1326/ 1908 tarihinde yaptırılmıştır. Dergâhın onarımı esnasında Hacı Nasuh Camii bir süre Mevlevî ayinleri için kullanılmıştır¹⁷.

Karahisar Mevlevihânesi'nin maruz kaldığı yangınlarla ilgili olarak kaynaklarda yer almayan bir yangını da arşiv belgelerinden öğreniyoruz. Kısa bir süre Hüdavendigâr valiliği yapmış olan Said Halim Paşa'nın kardeşi Abbas Halim Paşa tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen yazıda Kanun-ı sâni'nin 17. (30 Ocak 1914) gecesi Karahisar Mevlevihanesi'nin meşihate mahsus harem dairesinde yangın çıktığı, yangının memurlar ve halk tarafından başka yerlere sirayet etmeden söndürülmesine rağmen dergâhın yirmi odadan fazla bulunan harem ve selamlık dairesinin eşyasıyla beraber tamamen yandığı ancak herhangi bir can kaybının yaşanmadığı hususunda Karahisar mutasarrıflığından bildirildiği ifade edilmiştir¹⁸. 1914 yılı başlarında gerçekleşen bu yangınla ilgili olarak kaynaklarda bilgi olmaması oldukça enteresandır. Şayet arşiv belgesinde herhangi bir yanlış bilgi veya yanlış anlama söz konusu değilse Karahisar Mevlevihânesi'nin geçmiş olduğu yangınlara bu son yangını da eklememiz gerekmektedir.

---

¹⁶ Ilgar "Afyonkarahisar Mevlevihânesi", s. 110.

¹⁷ Bârihüdâ Tanrıkorur, "Karahisar Mevlevihânesi", Diyanet İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2001, c. 24, s. 419.

¹⁸ BOA. DH. EUM. MTK. D.N: 14, G.N: 14

Bu bilgilerin yanı sıra Abdülbaki Gölpınarlı'nın 1950'li yıllarda türbedar olan ve Konya Müzesi'ndeki sandukalarda bulunan destarları sarmak vazifesiyle görevli olan Türbedar Dede'ye dayanarak verdiği bilgiler kafamızda bazı soru işaretleri uyandırmaktadır. Gölpınarlı, Türbedar Dede'nin anlattıklarına nazaran "Mehmet Raşit Çelebi'nin 1878'de yanan dergâhı kendi parasıyla ahşap olarak yaptırdığını ifade etmektedir"¹⁹. Ancak burada açıklanması gereken bazı noktalar vardır. Konya Çelebilerinden Ahmet Raşit Çelebi, Celaleddin Dede'nin 25 Eylül 1334/ 1918 yılında vefatı üzerine Karahisar Mevlevihanesi postnişini olmuştur²⁰. 1878 yılında yanan dergâhın tamir ettirilmesi aşamalarını ise yukarıda özetle ifade ettik. Bunun yanı sıra bu yangından sonra meydana gelen 1902 tarihli ikinci bir yangın daha vardır. Bize göre Türbedar Dede'nin Mehmet (Ahmet) Raşit Çelebi'nin tamir ettirdi dediği yangın, Bursa Valisi'nin bildirdiği üzere 17 Kanun-ı sani 1329/30 Ocak 1914 gecesi mevlevihânenin şeyh ailesine mahsus harem dairesinden çıkarak etrafa yayılmadan söndürülen yangın olsa gerektir.

Sonuç olarak Karahisar Mevlevihânesi özellikle XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın başlarında maruz kaldığı yangınlar neticesinde ciddi olarak zarar görmüştür. Bu yangınlar sonrasında tamir süreci gerek dergâh vakıf gelirlerinin yetersizliği gerekse Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle uzamış ve bu süreçte Karahisar Mevlevihânesi'nde ayin icra edilememiştir. Mevlevihânenin yangınlar sonrasında tamir ettirilmesi esnasında görev yapan şeyhleri de ekonomik açıdan oldukça sıkıntı çekmişler ve mallarının dahi haczedilmesi durumuyla karşılaşmışlardır.

KAYNAKLAR

A. Arşiv belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Yıldız Perakende Evrakı Umum Vilayetler Tahrirati

Y. PRK. UM. Dosya No: 22, Gömlek No: 4

---

¹⁹ Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik*, s. 361.

²⁰ Sezai Kk, *Mevleviliđin Son Yüzyılı*, İstanbul 2003, s. 181. Yusuf Ilgar Karahisar Mevlevihânesi şeyhleri hakkında hazırladığı çalışmasında Celaleddin Çelebi'nin ölümünden sonra şeyh olarak Abdülbaki Gölpınarlı'nın aksine Ahmet Raşit Çelebi ismini vermektedir. Ahmet Raşit Çelebi babasının 1918 yılında ölümünün ardından 1919 yılı Mart ayında Karahisar Mevlevihânesi şeyhi olarak atanmıştır. Bkz. Yusuf Ilgar, "Afyonkarahisar Mevlevihânesi Post-nişinleri ve Mevlevi Meşhurları", Sultan Dîvânî ve Afyonkarahisar'da Mevlevilik, Afyon 2002, s. 264.

Yıldız Sadaret Resmi Maruzât Evrakı

Y. A. RES. Dosya No: 64, Gömlek No: 30

İradeler Hususi

İ. HUS. Dosya No: 33, Gömlek No: 1312/B-11

Dahiliye Mektubi Kalemi:

DH. MKT. Dosya No: 349, G.N: 54

Dahiliye Nezareti Muhaberât Ve Tensikât Müdüriyeti Belgeleri

DH. EUM. MTK. Dosya No: 14, Gömlek No: 14

B. Telif Eserler

Eflâkî, Ahmed; *Âriflerin Menkıbeleri*, Çev. Tahsin Yazıcı, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2006

Eravcı, H. Mustafa; “Afyonkarahisar Mevlevihânesi”, *Sultan Dîvânî ve Afyonkarahisar’da Mevlevîlik*, Afyon 2002, s. 203-231.

Gölpınarlı, Abdülbaki; *Mevlânâ’dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983

Ilgar, Yusuf; “Afyonkarahisar Mevlevihânesi”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sy. 2, Mayıs 1996, s. 107-141.

Ilgar, Yusuf; “Afyonkarahisar Mevlevihânesi Post-nişînleri ve Mevlevî Meşhurları”, *Sultan Dîvânî ve Afyonkarahisar’da Mevlevîlik*, Afyon 2002, s. 233-296.

Küçük, Sezai; *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, İstanbul 2003

Tanrıkorur, Ş. Bârihüdâ; *Türkiye Mevlevîhanelerinin Mimari Özellikleri*, Basılmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2000. s. 453.

Tanrıkorur, Bârihüdâ; “Karahisar Mevlevihânesi”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2001, c. 24, s. 418-421.